

Yttrande över betänkandet En trygg dricksvattenförsörjning (SOU 2016:32)

Stockholms läns landsting har beretts möjlighet att yttra sig över betänkandet En trygg dricksvattenförsörjning (SOU 2016:32).

Stockholms läns landsting delar utredningens syn på trygg dricksvattenförsörjning som en nödvändig, värdefull och sårbar resurs och anser att betänkandet är ett viktigt dokument som kommer att bidra till att säkra tillgången på dricksvatten nu och i framtiden. Kontinuitetsplanering i försörjningens alla led är av yttersta vikt vilket också genomsyrar utredningen i många aspekter. Följdeffekterna av ett större dricksvattenbortfall är så omfattande att varje kommun måste säkerställa att dricksvatten finns att tillgå under alla omständigheter. Stockholms läns landsting ser med tillfredsställelse på att den fysiska planeringen och regionala nivån lyfts fram i betänkandet. Landstinget vill understryka behovet av att säkra tillgången till reservvatten. Att säkra länets tillgång till dricksvatten är ett uttalat mål i den nu gällande regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen, RUF 2010.

Planering för vattenförsörjning i Stockholms län

I delbetänkandet föreslås att vattenförekomster och täkter ska få ökat skydd. Behovet av reservvattenförsörjningen i Stockholms län nämns också – något som Stockholms läns landsting välkomnar eftersom tillgång till reservvatten är centralt för landstingets egna verksamheter såväl som för länet i stort.

Stockholms läns landsting ser positivt på att utredningen belyser vikten av fysisk planering och behovet av lämpliga planeringsunderlag på regional och lokal nivå. Stockholms läns landsting noterar också att landstingets arbete med vatten i den regionala utvecklingsplaneringen lyfts fram. Landstingets tillväxt- och regionplaneförvaltning deltar i länsstyrelsens arbete med att ta fram en regional vattenförsörjningsplan för Stockholms län. Planen beräknas vara klar hösten 2017 och ambitionen är att den ska

bidra till genomförandet av viktiga insatser som lyfts fram i den kommande regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen, RUF5 2050. Stockholms läns landsting stöder förslaget om skärpta krav på förnyelse- och underhållsplaner. Enligt landstingets befolkningsframskrivningar kommer antalet invånare i Stockholms län uppgå till omkring 3,4 miljoner år 2050. En utbyggd VA-infrastruktur är därmed en förutsättning för regionens utveckling.

I en nulägesanalys av landstingets miljöstrategi för vatten slår landstinget fast att en stor andel av Stockholms läns invånare saknar tillgång till dricksvatten med fullgott skydd, i bemärkelsen tillgång till både primär- och reservvatten med fastställt vattenskyddsområde. Framför allt är det kommuner i den norra länsdelen som inte har fullgott skydd eftersom både Görvälns och Lovö vattenverk är beroende av samma vattentäkt. Anslutna i Södertälje och Nykvarn bedöms inte heller ha fullgott skydd eftersom det saknas tillräcklig reservvattenförsörjning för Djupdals vattenverk och tillhörande vattentäkt. Ett annat problem är vattenbrist på vissa håll i skärgårdsområdet – något som förväntas förstärkas i och med klimatförändringarna. Det finns därför behov av en statlig utredning om dricksvattenförsörjning till bebyggelse utanför kommunalt VA-verksamhetsområde.

Stockholms läns landsting ser positivt på betänkandets förslag om förbättrad mellankommunal samverkan. Detta är ett målområde i landstingets regionala miljöstrategi för vatten och här kan landstinget bidra både i rollen som verksamhetsutövare och inom ramen för regionplaneuppdraget.

Precis som betänkandet anger är det viktigt att ta hänsyn till avloppsfrågorna vid en analys av dricksvattenförsörjningen. Stockholms läns landsting anser att de kommunala vattenförsörjningsplanerna bör kompletteras så att de blir VA-försörjningsplaner. På samma sätt är det av stor vikt att analysera dagvattenhanteringens koppling till dricksvattnet. Detta eftersom klimatförändringarna, tillsammans med en allt större andel hårdgjord yta till följd av stadens expansion, gör att tillskottsvattnet beräknas öka.

Inom ramen för arbetet med en ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen, RUF5 2050, utvecklar landstinget förhållningssättet till länets landsbygd. Syftet är att främja en samlad bebyggelse med väl utbyggd teknisk infrastruktur – däribland allmän VA-försörjning.

Ökade kontroller

Ökad kontroll av vattnets kvalitet anses nödvändigt, tillsammans med förbättrad incidentrapportering. Viktiga aspekter för Stockholms läns landsting i det här sammanhanget är framförallt folkhälsan och belastning på sjukvården. Epidemiologiska sjukdomar och otillräckligt smittskydd beroende av brist i vattenkvalitet kan redan idag anses vara ett befintligt problem, baserat på studier om samband mellan skyfall och gastrointestinala sjukdomar¹. Framöver riskerar problem att förvärras med ökad belastning i takt med demografisk utveckling och inte minst på grund av klimatförändringar, där det är sannolikt med ökad frekvens av skyfall, högre temperaturer och mer algblomning. Provtagning bör förbättras snarast för att säkerställa vattenkvaliteten och förmåga att varna när dagens och framtidens risker eventuellt infaller.

Förändrat klimat

Klimatförändring ställer även krav på klimatanpassning där god dagvattenhantering är avgörande för att förebygga både översvämningar och dess följdverkningar såsom breddning och nedsmutsning av vattentäcker. Klimatförändringar ger även anledning till en översyn så att tillräcklig information ges till allmänhet gällande smittspridning genom bevattningsvatten och rekommendationer om exempelvis tvättning av grönsaker för förhindrande av spridning av infektion med EHEC (Enterohemorragiska E. coli). Värme, skyfall och tillhörande åskoväder kan också orsaka påverkan på känsliga tekniska system i infrastrukturen för vattenförsörjning. Även i det här perspektivet är ökade kontroller och mer gedigen kontinuitetsplanering svaret för att säkerställa en trygg dricksvattenförsörjning.

Utsatta tekniska system

Den vidsträckt tekniska infrastrukturen för vattenförsörjning kan också vara föremål för antagonistisk påverkan vilket föranleder att informationssäkerheten för anläggningar och ledningsnät ses över.

Ändrad lagstiftning

Mot bakgrund av det starka beroende av trygg vattenförsörjning som finns i samhället välkomnar Stockholms läns landsting utredningens förslag om att kraven på kommuner och huvudmän i vattentjänstlagen avseende säkerställd förmåga till dricksvattenförsörjning tydliggörs. Här är det nödvändigt att VA-huvudmän tar ett större och mer genomgående ansvar för säkerställd dricksvattenförsörjning. Det handlar om ökad säkerhet, ökad redundans och bättre kapacitet för nödvatten. I utredningen presenteras

¹ Källa: journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0069918

förslag om sammankopplingsmöjligheter med andra regioner som reservvattensalternativ, vilket är något som landstinget välkomnar. Det kan vara motiverat att snabba på en sådan utbyggnad sett i ljuset av att nödvattenlösning för Stockholmsområdet i nuläget inte bedöms som ett realistiskt alternativ. Säkrad dricksvattenförsörjning är inte helt adekvat i dagsläget trots att nuvarande lagstiftning går att tolka som att kommuner och huvudmän redan har ett betydande leveransansvar. Därför kan mer stöd, inte bara lagstiftning, vara ett avgörande inslag i en framgångrik strategi för att etablera en god kontinuitet i dricksvattenförsörjningen.

Nödvatten sett i ett bredare perspektiv

Kontinuiteten av trygg dricksvattenförsörjning, såväl i vardag som över hela hotskalan, måste i första hand utgöras av redundans, god uppföljning och kontroller samt säkerhet av anläggningar och miljöskydd. Även om leverans av nödvatten i tankar inte utgör ett lämpligt alternativ för en hel stad av Stockholms storlek kan det ändå bli ett önskat utfall. I det sammanhanget vill landstinget påpeka behovet av ökad övning, prioriteringsplanering, nödvatten sett ur ett större perspektiv samt hygienfaktorn. Ytterligare övning av en storskalig dricksvattenkris där prioriteringsgrunder och handhavanden får praktiseras är nödvändigt. Likaså är upprättande av genomtänkta prioriteringsplaner essentiella i vilka landstinget vill understryka att det, utöver det uppenbara att sjukhusvård behöver prioritetas högt, är viktigt med samordning mellan kommuner och landsting, exempelvis rörande patienter som vårdas i hemmet och andra utsatta grupper. I brist på ordinarie vattenförsörjning riskerar hygienfaktorn att bli ett stort problem då toaletter och sanitetsinrättningar inte fungerar. Det här påkallar att VA-huvudmännen för respektive kommun behöver se sitt ansvar i ett bredare perspektiv än vad som presenteras i utredningen. I sammanhanget är det aktuellt att kartlägga vilka följdverkningar ett leveransavbrott har och om det finns grupper av individer som kan behöva särskilt stöd för att ta sig igenom en nödvattenkris. Det kan handla om planering för upprättande av samlingsplatser, eller så kallade värmestugor, där äldre och utsatta personer får tillgång till rent vatten, fullgod sanitet och service med mat.

Nationella vattenkatastrofgruppen VAKA

Stockholms läns landsting anser att Nationella vattenkatastrofgruppen VAKA är en god resurs men att gruppens organisatoriska tillhörigheter, arbetsformer, finansiering, ansvarsätaganden och rättsliga aspekter bör ses över för att åstadkomma en förstärkning av dess kapacitet och ökad robusthet i sin funktion som i dagsläget är otillräcklig men samtidigt ytterst viktig och unik vid en krissituation för dricksvatten.

Förbättrad rening

Stockholms läns landsting ser det som positivt att betänkandet lyfter att det redan i nuläget finns otillräckligt skydd mot miljö- och hälsostörande kemiska ämnen vid många yt- och grundvattenverk. Eftersom hälsoeffekterna av kemiska föroreningar ofta inte visar sig förrän efter en lång tidsperiod kan det finnas en hälsorisk med att vänta med att sätta in åtgärder som förbättrad rening i såväl avloppsreningsverk som vattenverk. Även dricksvattnets väg från reningsverk till kranar är viktig att beakta. Exemplet med relining av rör, där det misstänkt hormonstörande ämnet bisfenol A läckt till dricksvatten, ger en tydlig signal om behovet av att säkerställa att de material som byggs in i fastigheter inte påverkar hälsan negativt. Det går dock i dagsläget inte att uppskatta omfattningen av ett eventuellt ökat vårdbehov relaterat till dessa hälsoeffekter.

Ytterligare skäl för att införa förbättrad rening kan hänföras till förekomsten av läkemedelsrester i såväl recipient (det vatten – hav, sjö, vattendrag – som renat avloppsvatten släpps ut i) som dricksvatten. Då vi i Sverige har en ökande befolkning och även en ökande andel äldre kommer konsumtionen och då även miljöbelastningen från läkemedel att öka. Liksom för alla föroreningar är ett bra uppströmsarbete viktigt för att minska belastningen. Läkemedel har dock en särställning här eftersom användningen av läkemedel är en förutsättning för god folkhälsa. Uppströmsarbete för läkemedel innefattar bland annat korrekt kassation av överblivna läkemedel så att de lämnas till apotek och inte spolats ut i avloppet eller slängs i hushållssoporna. Det innefattar även att miljöhänsyn vägs in vid förskrivning av läkemedel, att läkemedel inte används i onödan och att icke farmakologiska åtgärder, exempelvis insatser avseende motion, kostråd och stresshantering övervägs där så är medicinskt motiverat. Men för läkemedel kan uppströmsarbete aldrig vara hela lösningen på utsläppsproblematiken. Landstinget ser därför positivt på att betänkandet lyfter behovet av förbättrad rening som en av insatserna för en framtida god dricksvattenkvalitet.

Det finns fortfarande stora kunskapsluckor rörande vilka ämnen som finns i våra vatten och även potentiella samverkans effekter av dessa. Det är därför positivt att betänkandet lyfter att det finns ett behov av såväl samordning och informationsutbyte rörande befintlig miljöövervakning av miljö- och hälsostörande ämnen i vattenförekomster avsedda för dricksvatten som ett behov av ökad kunskap genom analys av fler ämnen.